

COVID-19 SALGINININ VERGİ GELİRLERİNE ETKİSİ

Yunus ÖZCAN¹

ORCID ID: 0000-0001-7895-0194

ÖZET

Hükümetlerin giderlerini karşılamak için vergiler yoluyla elde ettikleri gelirlere ihtiyaçları vardır. Bireyler ve işletmeler için hemen hemen her ülkede çeşitli vergi uygulamaları yer almaktadır. Ekonomik genişlemelerin yaşandığı dönemlerde vergi gelirlerini artırmak hükümetler için kolay olurken ekonomik dalgalanmaların aşağı yönlü yaşandığı gerileme dönemlerinde ise bunu gerçekleştirmek neredeyse imkânsızdır. Bu gibi dönemlerde ekonomileri ayakta tutabilmek ve devlet harcamalarını karşılayabilmek için finansal kaynak olarak borçlanma ve para basma gibi diğer alternatifler kullanılabilir. 2019 yılının sonunda Çin’de ortaya çıkan ve tüm dünyada etkisini artırarak devam ettiren Covid-19 salgınına karşı alınan önlemler nedeniyle dünya çapında ekonomik bir daralma söz konusudur. Yaşanan bu ekonomik durgunluk neticesinde devletlerin vergi toplama potansiyelinde bir azalma yaşanmakta ve salgının olumsuz ekonomik etkileri devlet gelirlerinde kendisini göstermektedir. Bu çalışma ile Covid-19 salgınının Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri vergi gelirlerinde yaşanan gelişmelerin incelenmesi ile ortaya koyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Türkiye Ekonomisi, Vergi Gelirleri

IMPACT OF COVID-19 PANDEMIC ON TAX REVENUES

ABSTRACT

Governments need revenues generated from taxes in order to meet their expenses. There are various tax applications for individuals and businesses in almost every country. While it is easy for governments to increase tax revenues in times of economic expansion, it is not possible in periods of decline in economic activities during the economic fluctuations. In such periods, borrowing and issuing money can be chosen as other alternatives to sustain economies and compensate government spending. There is an economic contraction worldwide due to the measures taken against the Covid-19 Pandemic, appeared in China at the end of 2019 and continue to increase its impact all over the world. For governments, as a result of this economic recession, there is a decrease in the tax revenues and the negative economic effects of the pandemic show itself in the government revenues. In this study, the impact of the Covid-19 pandemic on Turkish economy is revealed by investigating developments in tax revenues.

Keywords: COVID-19, Turkish Economy, Tax Revenues

---

¹ Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İngilizce İktisat Bölümü, yozcans@ticaret.edu.tr

1. GİRİŞ

2019 yılının sonunda Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan ve tüm dünyada etkisini artırarak devam ettiren Covid-19 salgınına karşı alınan önlemler nedeniyle dünya çapında ekonomik bir daralma söz konusudur. Salgının etkisi o kadar yıkıcı olmuştur ki 20 Haziran 2020 tarihi itibarıyla dünyada 8,7 milyon vaka görülmüş ve 460 binin üzerinde can kaybı yaşanmıştır. İlk vakanın 11 Mart 2020 tarihinde görüldüğü Türkiye'de ise aynı tarihte 186 binin üzerinde Covid-19 vakası ve 4927 can kaybı yaşanmıştır.

Bu büyüklükte bir salgının elbette ekonomik etkileri de yıkıcı olmaktadır. Örneğin Dünya Bankası Haziran Dönemi Küresel Ekonomik Beklentiler Raporunda 2020 yılı için dünya ekonomisinde yaşanacak gerilemenin %5,2 seviyesinde olacağı ve Türkiye ekonomisi için ise bu değer %3,8 olması öngörülmektedir. Dünya Bankası'nın Ocak 2020 dönemi tahminlerinde dünya ekonomik büyüme oranını %2,5 olarak tahmin ettiği hesaba katıldığında ekonomik daralmanın etkileri daha iyi anlaşılacaktır. Yaşanan bu ekonomik durgunluk neticesinde devletlerin vergi toplama potansiyelinde bir azalma yaşanmakta ve salgının olumsuz ekonomik etkileri devlet gelirlerinde kendisini göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki tasarruf düzeyinin de az olduğu değerlendirilirse vergilerin devlet harcamalarına katkıları fazla olacak ve vergi politikalarının sonuçları büyüme üzerinde daha çok hissedilecektir (Durkaya ve Ceylan, 2006: 80).

Devletin ekonomik alanda büyüme amaçlarını gerçekleştirebilmesi için uyguladığı vergi politikaları da önemli olmaktadır. Vergi kavramı devlet veya vergilendirme yetkisine haiz kamu kuruluşları tarafından, fert ve kurumlardan hukuki cebir altında, muayyen kurallara göre ve karşılıksız olarak alınan iktisadi değer olarak tanımlanabilir (Aksoy, 2010: 4). Vergilerin geleneksel işlevi devletin sosyal mal ve hizmet üretebilmesi için kaynak sağlamasıdır, ancak Keynesyen iktisadın ortaya çıkması ile birlikte tam istihdam ve büyümeyi sağlamak için fonksiyonel maliye gündeme gelmiştir. Bu anlayışa göre vergiler maliye politikasının da bir aracı olarak görülmeye başlanmıştır (Aykın, 2017).

Devletin vatandaşlarına savunma, alt yapı hizmetleri, eğitim, sağlık gibi alanlarda sağladığı hizmetleri için finansal kaynağa ihtiyacı vardır. Her hükümet nezdinde gelir kaynağı oluşturma ekonomik ve sosyal kalkınma için temel endişe kaynağıdır. Politika yapıcılar farklı değişkenlere ve politika reformlarına odaklanarak merkezi yönetim gelirini artırmak için gayret göstermektedirler. Maalesef, gelişmekte olan birçok ülkede gelir kaynağı bulabilme çok düşük seviyelerde kaldığından dolayı bütçe açığı ve büyüyen kamu borçununun bu ülkeler için artığını görmekteyiz. Devlet gelirlerinin çeşitlendirilebileceği farklı kaynaklar vardır. Gelişmekte olan ülkeler esas olarak vergilerden gelir elde etmektedir; gelir, mülkiyet, ticaret, satış ve katma değer vergileri gibi. Merkezi yönetim gelirlerinin oluşturulması ve bileşenleri ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir (Waheed ve Saqib, 2019). Gözlemlenen

vergi yapılarının ülkeler arasında ve zaman içinde önemli ölçüde değişiklik göstermeleri bir dereceye kadar kamu ve özel mallar için sosyal tercihlerin farklılıklarını yansıtabilir. Örneğin ülkeler savunmaya, altyapı yatırımlarına, kamuya açık eğitime veya sosyal sigortaya harcanan miktar bakımından önemli ölçüde farklılık göstermektedirler. Daha yüksek harcama seviyeleri daha yüksek gelir gerektirir ve bu da daha yüksek vergi oranlarına yol açmaktadır (Gordon ve Li, 2009: 855). Görüleceği üzere vergi gelirleri, devletin fonksiyonlarını iyi bir şekilde yerine getirebilmesi için önemli olmaktadır.

Bu çalışma ile Covid-19 salgını sonrasında Türkiye ekonomisi vergi gelir gelişmeleri öncelikle 2007-2019 periyodu için vergi gelişmeleri açısından ele alınmaktadır. Sonraki bölümde salgın sürecinde vergi gelirlerindeki değişimler değerlendirilmekte ve sonuç bölümü ile çalışma tamamlanmaktadır.

2. VERGİ GELİRLERİ GELİŞMELERİ

Türk vergi sistemine baktığımızda kurumsal gelir vergileri, katma değer vergisi, özel tüketim vergisi, özel iletişim vergisi, motorlu taşıtlar vergisi, damga vergisi, gümrük vergileri gibi birçok vergi uygulaması bulunmaktadır. Ayrıca gelişmelere bağlı olarak farklı vergi uygulamaları da hayata geçmeye devam etmektedir. Örneğin 20 Mart 2020 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan Dijital Hizmet Vergisi Uygulama Genel Tebliğiyle, 01 Mart 2020 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere Dijital Hizmet Vergisi uygulaması yürürlüğe girmiştir (PwC, 2020). Yeni vergi uygulaması ile Nisan 2020 döneminde 68 milyon TL ve Mayıs 2020 döneminde ise 72 milyon TL değerinde vergi toplanmıştır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2020).

Vergi oranlarının belirlenmesindeki en önemli hususlardan birisi optimum bir vergi oranında veya yakın bir noktada vergilendirilmenin hükümetin vergi gelirlerini maksimize etmesi açısından önemli olmasıdır. Bu durumu 1974 yılında Arthur Laffer (2004) politikacılara çok basit bir şekilde anlatmış ve her vergi artışının vergi gelirlerini mutlaka artırmayacağını göstermiştir. Günümüzde Laffer Eğrisi olarak bilinen bu ilişki için yapılan bazı çalışmalarda optimum vergi için oranın %70 civarında olduğu hesaplanmıştır. Vergi oranlarının iyi bir şekilde düzenlenmesine ekonomide görülecek pozitif etkilerine örnek olarak 2. Dünya Savaşı sonrasında Almanya'da göreve getirilen Ludwig Erhard'ın kurumlar ve gelir vergi oranlarını düşürmesi ile ekonomide yaşanan canlanma ile hızla yükselen sanayi üretimi verilebilir (Şen ve Sağbaş, 2017: 6). Vergilendirmede kayıt altına alma önemlidir. Firmaların finans sektörünü kullanmadan tamamen nakit işlemlere geçerek herhangi bir ülkedeki vergi ödemelerinden hiç bir iz bırakmadan kaçınabilirler. Firmalar finans sektörünü kullandıklarında, bunun aksine, hükümet banka kayıtlarına erişebilir ve bu bilgileri vergi kanununun uygulanmasında kullanabilir. Kayıt içi sektör üzerindeki vergiler ürünleri pahalı hale getirdiği için bu mallara olan talep azalmakta ve kayıt dışı sektördeki ürünlere görece fiyatı daha düşük olan ürünlere talebi artırmaktadır. Bu formel alandan enformel alana geçiş ne kadar yüksek olur

ise toplanabilecek optimum vergi daha az olacaktır (Gordon ve Li, 2009: 856). Bu bağlamda hükümetlerin ekonomik faaliyetleri kayıt altına alırken ve vergi oranlarını belirlerken bu hususu da dikkate almaları ve kayıt dışına izin vermemeleri gerekmektedir.

Türkiye ekonomisi Genel Bütçe Gelirleri ve Vergi Gelirleri verileri Tablo 1’de 2007-2019 dönemi için verilmiştir. Bu tabloya göre 2007 yılında 204 milyar TL’nin üzerinde olan Genel Bütçe Gelirleri içerisinde Vergi Gelirleri 171 milyar TL’lik bir değer ile %84’lük bir pay almıştır. 2019 yılına gelindiğinde ise aradan geçen 12 yılda Vergi Gelirlerinin toplamı yaklaşık beş kat artarak 820 milyar TL’ye ulaşmıştır.

Tablo 1. Genel Bütçe Gelirleri ve Vergi Gelirleri: 2007-2019

	GENEL BÜTÇE GELİRLERİ	VERGİ GELİRLERİ	PAY (%)	VERGİ GELİR ARTIŞI (YILLIK, %)
2007	204.261.860.000	171.098.466.000	84	13,11
2008	226.653.106.000	189.980.827.000	84	11,04
2009	233.804.379.000	196.313.308.000	84	3,33
2010	272.775.244.000	235.714.637.000	86	20,07
2011	319.512.928.000	284.490.017.000	89	20,69
2012	362.654.794.000	317.218.619.000	87	11,50
2013	419.653.762.000	367.517.727.000	88	15,86
2014	461.450.539.000	401.683.956.000	87	9,30
2015	525.045.891.000	465.229.389.397	89	15,82
2016	608.336.187.441	529.607.900.959	87	13,84
2017	700.621.261.000	626.082.414.676	89	18,22
2018	850.728.172.000	738.180.401.147	87	17,90
2019	1.002.011.368.000	819.603.098.822	82	11,03

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı

Vergi Gelirlerinin toplam Genel Bütçe Gelirlerindeki payı ise 2007-2019 yılları arasında ortalama yaklaşık %86 olarak gerçekleşmektedir. En yüksek değere %89 ile 2011 ve 2017 yıllarında ulaşmıştır. Tablo 1’de Vergi Gelirlerinin artış oranına bakıldığında ise yıllık artış oranı ortalama %12 civarında gerçekleşmiştir. 2007-2019 yılları arasında en düşük artış 2009 yılında %3,33 olurken en yüksek vergi gelir artış oranına 2011 yılında ulaşmıştır. Küresel Krizin etkisi ve ekonomideki daralmadan dolayı vergi gelir artış hızı çok düşmüştür. İkinci en düşük oran ise Gezi Parkı

olayları sonrası ekonomide yaşanan gerileme nedeniyle 2014 yılında %9,3 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2017 yılından beri vergi gelir artış hızı düşmektedir özellikle 2018 yılından 2019 yılına geçilirken düşüş oranı %60 oranında azalmıştır.

Tablo 2 Vergi Gelirlerinin GSYH içindeki payları hakkında 2007-2019 dönemi için bilgi vermektedir. Bu dönem için vergi gelirlerinin GSYH'ye oranı yıllık ortalama %20 civarındadır ve on iki yıllık zaman diliminde hemen hemen aynı değerlerde kalmaktadır. OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) ülkeleri için ülke grubu ortalaması 2017 yılı için %34,3 olurken 2018 yılında %34,2 seviyesine gerilemiştir. Türkiye ile bu değerleri karşılaştırdığımızda %20'lik bir oran ile ortalamanın çok altında olduğunu görmekteyiz.

Tablo 2. GSYH, Genel Bütçe Vergi Gelirleri ve Vergi Yüğü: 2007-2019

	GSYH (2009 BAZLI) (BİN TL)	VERGİ GELİRLERİ (BİN TL)	VERGİ YÜĞÜ (%)
2007	880.460.879	171.098.466	19,4
2008	994.782.858	189.980.827	19,1
2009	999.191.848	196.313.308	19,6
2010	1.160.013.978	235.714.637	20,3
2011	1.394.477.166	284.490.017	20,4
2012	1.569.672.115	317.218.619	20,2
2013	1.809.713.087	367.517.727	20,3
2014	2.044.465.876	401.683.956	19,6
2015	2.338.647.494	465.229.389	19,9
2016	2.608.525.749	529.607.901	20,3
2017	3.110.650.155	626.082.415	20,1
2018	3.724.387.936	738.180.401	19,8
2019	4.280.381.145	819.603.099	19,1

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı

Tablo 3'te ise hedeflenen ve gerçekleşen Genel Bütçe Vergi Gelirleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Bütçe Kanununda hedeflenen Genel Bütçe Geliri 2007 yılı için 173 milyar TL olurken gerçekleşen bütçe geliri 171 milyar TL'nin biraz üzerinde kalmış ve 2,76 milyar TL'lik bir fark oluşmuştur. Farkların yüzdesel olarak en yüksek olduğu yıl %-13,9 ile 2009 yılı olmuştur. Farkların birbirine en yakın olduğu ve neredeyse hedeflenen kadar vergi gelirinin elde edildiği yıl ise %0,3'lük bir fark ile 2016 yılıdır. Bu yıldan sonra hedeflenen ve gerçekleşen değerler

arasındaki fark ekonomik gelişmelere paralel olarak artış göstermekte ve 1,3 milyar dolardan, 2017, 2018 ve 2019 yılları için sırasıyla 33,4, 38,4 ve 74,3 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Özellikle 2019 yılına gelindiğinde hedeflenen ile gerçekleşen vergi geliri arasındaki fark bir önceki yıla göre %50'den fazla düşerek rekor bir değere ulaşmıştır.

Tablo 3. Hedeflenen ve Gerçekleşen Genel Bütçe Vergi Gelirleri: 2007-2019

	BÜTÇE KANUNU	GERÇEKLEŞEN TAHSİLAT	FARK	FARK (%)
2007	173.861.616.000	171.098.466.000	-2.763.150.000	-1,6
2008	187.504.321.000	184.800.355.000	-2.703.966.000	-1,4
2009	220.602.859.000	189.963.543.000	-30.639.316.000	-13,9
2010	212.555.871.000	228.298.799.000	15.742.928.000	7,4
2011	250.769.413.000	275.697.952.000	24.928.539.000	9,9
2012	300.995.224.000	306.344.726.000	5.349.502.000	1,8
2013	347.890.019.000	354.706.446.000	6.816.427.000	2,0
2014	378.016.251.000	387.072.426.000	9.056.175.000	2,4
2015	427.048.060.000	447.972.948.000	20.924.888.000	4,9
2016	504.450.400.000	505.743.850.959	1.293.450.959	0,3
2017	564.746.658.000	598.162.618.676	33.415.960.676	5,9
2018	667.319.541.000	705.727.187.147	38.407.646.147	5,8
2019	853.843.670.000	779.507.555.822	-74.336.114.178	-8,7

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı

Tablo 4'te Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilat Oranları yani toplam tahsilatın toplam tahakkuka oranı 2007-2019 yılları için gösterilmektedir. Bu periyod için ortalama yıllık tahsilat oranı yaklaşık %85 olmaktadır. Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilat Oranının en düşük olduğu yıl %81'lik oran ile 2019 yılı olurken en yüksek olduğu tarih ise 2007 yılı olmuştur. Son üç içerisinde vergi tahsilat oranları düşüş eğilimi göstermektedir. Geçen yıl tahakkuk ettirilen vergilerin maalesef yaklaşık %20'lik bir kısmı tahsil edilememiştir. Esas olan verginin ödenmesi olduğu için rakamların artışının gerçekleşme olmadan bir anlamı olmamakta ve oransal olarak vergi gelirlerinde reel anlamda bir düşüş gözlenmektedir. Tahsilat sorunu bir devletin en önemli problemlerinden birisidir ve maliye otoriteleri mükellefleri bu vergi yükünü yerine getirecek uygulama ve teşviklerde bulunmaları gerekmektedir. Son dönemlerde uygulamada bulunan vergisini zamanında ödeyenlere vergi indirimi yapılması bu teşviklere güzel bir örnektir. Fakat çok sık getirilen vergi afları ise

mükellefleri rahatlatmak da ve nasılsa bir şekilde af geliyor beklentisi bu oranları daha da kötüleştirmektedir.

Tablo 4. Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilat Oranları (Toplam Tahsilat/Toplam Tahakkuk): 2007-2019

YILLAR	ORAN (%)	YILLAR	ORAN (%)
2007	91,1	2014	85,2
2008	89,7	2015	84,7
2009	87,4	2016	81,2
2010	86,2	2017	82,3
2011	85,6	2018	81,4
2012	86,4	2019	81,0
2013	86,8		

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı

3. COVID-19 SALGINI VE VERGİ GELİRLERİ

Covid-19 salgını nedeniyle ortaya çıkan mücbir sebep hali nedeniyle işletmelerin ve vergi mükelleflerinin pek çok ödevini yasal sürelerde yerine getiremeyecek olması nedeniyle bazı önlemler alınmış; başta beyanname, bildirim ve ödeme sürelerinde ertelemeler olmak üzere, pek çok konuda mükellefler lehine kolaylaştırıcı uygulamalar devreye sokulmuştur (BDO, 2020). 213 Sayılı Vergi Usul Kanununda Mücbir sebepler şu şekilde sıralanmıştır: 1. Vergi ödevlerinden her hangi birinin yerine getirilmesine engel olacak derecede ağır kaza, ağır hastalık ve tutukluluk; 2. Vergi ödevlerinin yerine getirilmesine engel olacak yangın, yer sarsıntısı ve su basması gibi afetler; 3. Kişinin iradesi dışında vukua gelen mecburi gayubetler; 4. Sahibinin iradesi dışındaki sebepler dolayısıyla defter ve vesikalarının elinden çıkmış bulunması gibi hallerdir. Hazine ve Maliye Bakanlığı 24 Mart 2020 tarihinde 518 sayılı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği yayımlayarak Covid-19 salgınından ve bu kapsamda alınan tedbirlerden doğrudan etkilenen mükellef ve sektörler için (alışveriş merkezleri dâhil perakende, tur operatörleri ve seyahat acentaları ve lokanta dâhil yiyecek içecek hizmetleri gibi) 01 Nisan - 30 Haziran 2020 tarihlerini kapsayacak şekilde 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mücbir sebep hükümlerinden faydalandırılması hakkı verilmiştir (Resmi Gazete, 2020). Bu gibi uygulamalar vergi gelirlerinin toplanmasında gecikmelere ve vergi gelirlerinde dönemsel azalmalara neden olacaktır.

11 Mart tarihinde Türkiye’de ilk vakanın görülmesi ile Covid-19 sürecindeki mücadele kapsamında özellikle insanların ve malların dolaşımının engellenmesi ile üretimin sınırlandırılması ekonomideki yavaşlamayı hissetmiştir. Her ne kadar ilk

çeyrek büyümemiz %4,5 seviyesinde olsa da bu performansın salgının etkisini özellikle büyük oranda hissettirdiği ve vakaların sayısının çok arttığı Nisan-Mayıs döneminde devam edeceği öngörülmektedir. Özellikle öncü bir göstergesi olan Sanayi Üretim Endeksindeki değerler iyi bir şekilde bunun böyle olmayacağını göstermekte ve ikinci çeyrek için ülke ekonomisinde bir daralma beklenmektedir. Mart ayında %2,2'lik bir artış gösteren endeks Covid-19 salgının etkilerinin en çok hissedilmeye başlandığı Nisan ayında %-31,6'ya kadar gerilemiştir ve ikinci çeyrek büyümesi için iyi sinyaller vermemektedir.

Tablo 5. Aylık Vergi Gelirleri: 2017-2020 (Ocak-Mayıs, Milyon TL)

	YILLAR				FARKLAR		
	2017	2018	2019	2020	2020-2017	2020-2018	2020-2019
OCAK	48,42	52,00	55,68	67,42	18,995	15,42	11,74
ŞUBAT	39,99	52,56	57,50	71,73	31,735	19,17	14,23
MART	33,20	41,25	41,09	36,95	3,753	-4,30	-4,13
NİSAN	37,08	45,05	48,77	49,13	12,043	4,08	0,35
MAYIS	50,95	61,22	59,83	55,28	4,332	-5,94	-4,55
Toplam	209,65	252,07	262,87	280,51			

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

Covid-19 salgının etkilerinin vergi gelirlerindeki etkilerinin görülebilmesi için verilerin aylık olarak ele alınması daha iyi bir analiz imkânı vermektedir. Yapılacak tespitlerin daha iyi sonuçlar vermesi için veriler dört yıllık bir periyod için ilk beş ay için Tablo 5'te verilmektedir. Ocak-Mayıs dönemi beş aylık vergi gelir toplamlarının yıllar içerisindeki artışına baktığımızda 2017 yılından 2018 yılına gelindiğinde değişim %20'nin üzerinde olmaktadır. 2018 yılından 2019 yılına geçerken ise artış miktarının oranı %4,3'e gerilemektedir. 2019 yılından 2020 yılının ilk beş ayı için vergi gelirlerindeki büyüme oranı %6,7 olmuştur. Bu şekilde bakıldığında vergilerdeki düşüş için net bir şey söylemek zordur.

Vergi gelirlerinin üç yıl, iki yıl ve üç yıl önceki değerlere göre farkına bakıldığında ise 2019 ve 2020 yılları için vergi gelirlerinde Mart ayı için 4,13 milyar TL'lik bir azalma söz konusudur. Nisan ayı için bu rakam 350 milyon fazla olmuştur. Mayıs ayında ise 4,55 milyar TL'lik düşüş olmuştur. Bu değerler 2018 yılı ve 2020 yılı karşılaştırmalarında da benzerlik göstermektedir. Artış ve azalışlarda vergi dönemlerinin beyanı ve tahsili ile ilgili olarak dönemsel değişiklikler olabilir. Değişimi görebilmek için en iyi zaman dilimi bütün yılı tamamlamaktır.

2020 yılına ilk Covid-19 vakasının görüldüğü ve sınırlandırmaların başladığı Mart ayından itibaren vergi gelirleri açısından değerlendirdiğimizde Mart ayından Nisan ayına geçerken vergi gelirleri 36 milyar TL'den 49 milyar TL'ye çıkmaktadır. Bunda Mart ayında yapılan yıllık gelir vergisi beyan döneminin ve sonrasındaki tahsilatların etkisi olabilmektedir. Nisan ayından Mayıs ayına geçilir iken vergi gelirleri yaklaşık 6 milyar TL'lik artış ile 49 milyar TL'den 55 milyar TL'ye yükselmiştir. Sonuç olarak aylık olarak gelir vergisi gelişmelerine baktığımızda ani bir düşüş görünmemekte fakat bir önceki yılın aynı dönemine göre 4,5 milyar TL'lik bir vergi geliri azalması 2020 Mayıs ayında gerçekleşmektedir.

Tablo 6. Bütçe Gelir Gerçekleşmeleri: 2019-2020 (Mayıs, Milyon TL)

	2019			2020			2020/2019
	Bütçe	Mayıs	%	Bütçe	Mayıs	%	Değişim (%)
Bütçe Gelirleri	880,359	71,551	8,1	956,588	68,145	7,1	-4,8
Genel Bütçe Gelirleri	862,759	69,647	8,1	936,635	66,691	7,1	-4,2
Vergi Gelirleri	756,495	59,833	7,9	784,602	55,281	7	-7,6
Gelir Vergisi	171,882	12,612	7,3	182,121	9,032	5	-28,4
Kurumlar Vergisi	74,19	13,699	18,5	89,393	19,413	21,7	41,7
Dâhilde Alınan Katma Değer Vergisi	70,665	2,418	3,4	57,805	1,383	2,4	-42,8
Özel Tüketim Vergisi	162,57	11,698	7,2	175,175	11,168	6,4	-4,5
Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	19	1,448	7,6	24,982	1,502	6	3,7
İthalde Alınan Katma Değer Vergisi	165,771	11,846	7,1	158,063	8,183	5,2	-30,9
Damga Vergisi	20,843	1,557	7,5	21,5	1,289	6	-17,3
Harçlar	27,741	1,763	6,4	29,55	869	2,9	-50,7
Diğer	43,832	2,792	6,4	46,013	2,443	5,3	-12,5
Vergi Dışı Gelirler	106,264	9,814	9,2	152,033	11,41	7,5	16,3

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı

Tablo 6 2019 ve 2020 yılları Mayıs ayı için Vergi Gelirlerinin alt bileşenlerini karşılaştırmaların daha detaylı yapılabilmesine imkân vermektedir. Mayıs ayı vergi

gelirleri 2019 yılına göre 2020 yılında %7,6 azalmıştır. Kurumlar vergisi aynı dönemde %41,7 oranında artış göstermiştir. Gelir Vergisi ise %28,4 oranında düşüş göstermiştir. Özel Tüketim Vergisi de %4,5 değerinde azalma göstermiştir.

4. SONUÇ

Hükümetlerin vatandaşlarına savunma, alt yapı hizmetleri, eğitim, sağlık, mal ve hizmet alım satımı gibi alanlarda sağladığı hizmetler için finansal kaynaklara ihtiyacı vardır. Finansal bir kaynak bulma yollarından en önemlisi para basma ve borçlanma ile birlikte vergilerdir. Çin'in Wuhan şehrinde 2019 yılının sonunda ortaya çıkan ve tüm dünyada etkisini artırarak devam ettiren Covid-19 salgınına karşı alınan önlemler nedeniyle dünya çapında ekonomik bir daralma söz konusudur. Salgın nedeniyle ortaya çıkan mücbir sebep hali birçok sektöre genişletilmiş ve mükellefler lehine kolaylaştırıcı uygulamalar devreye sokulmuştur. Piyasaları rahatlatıcı bu gibi uygulamalar neticesinde devletin vergi toplama kapasitesi azalmıştır. Bu azalmanın etkilerini özellikle Mart ayının ortasında başlatılan sokağa çıkma yasakları kapsamında üretimde yaşanan düşüş ile kendisini göstermektedir.

Genişleyici bir ekonomik atmosferde üretim ve milli gelir artacağı için toplanacak vergiler de artacak ve devletin sağlayacağı hizmetlerin kalitesi de yükselecektir. Bu bağlamda ekonomik büyüme beklentilerine bakıldığında; Dünya Bankası Haziran Dönemi Küresel Ekonomik Beklentiler Raporunda 2020 yılı için dünya ekonomisinde yaşanacak gerilemenin %5,2 seviyesinde olacağı, Türkiye için ise bu rakamın %3,8 olması tahmin edilmektedir. Uluslararası Para Fonu'nun hazırlamış olduğu Dünya Ekonomik Görünümü Nisan 2020 raporunda ise yaşanacak ekonomik daralmanın 2008-2009 Küresel Krizinden de derin hissedileceğini ve dünya ekonomisinin yaklaşık %3 küçüleceğini öngörülmektedir. Türkiye ekonomisindeki gerilemenin ise %5 olması beklenmektedir. 2021 yılı için ise dünya genelinde %5,8'lik bir büyümeye ulaşılacağı değerlendirilmektedir. 24 Haziranda yayınlanacak yeni Dünya Ekonomik Görünümü raporu salgının seyrine göre göstereceği büyüme tahminleri için merakla beklenmektedir. Bu tarz büyüme tahminleri için birçok kuruluş raporlar hazırlamakta ve farklı büyüme tahminleri dünya ve ülke ekonomileri için gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmaların ortak noktası 2020 yılı için Covid-19 salgını nedeniyle hemen hemen her ülke için ekonomik bir daralma söz konusu olacak iken bu daralmanın şiddetini bizlere salgının seyrinin gösterecek olmasıdır.

Türkiye ekonomisi Vergi Gelirlerinin toplam Genel Bütçe Gelirlerindeki payı 2007-2019 yılları arasında yıllık ortalama yaklaşık %86 olarak gerçekleşmektedir. En düşük gelir vergisi artış oranı 2009 yılında %3,33 olurken bu dönem 2007-2008 Küresel krizinin hemen sonrasında ekonomide yaşanan %4,8'lik daralmaya denk gelmektedir. Bu rakam bize mevcut Covid-19 salgını nedeniyle yaşanabilecek ekonomik daralma neticesinde vergi gelirlerindeki düşüş için örnek olmaktadır. Eğer

tahminlerdeki gibi %5'lik bir büyümede bir azalma olur ise devletin vergi kabiliyeti ciddi manada düşecektir. Bu dönem için vergi gelirlerinin GSYH'ye oranı 2007-2019 yılları arasında yıllık ortalama %20 civarındadır. Ayrıca bütçe kanununda hedeflenen vergi gelirleri ile gerçekleşen değer arasında aşırı farklar söz konusu değildir ve 2019 yılı için bu değer %8,7'dir.

2019 yılında tahakkuk ettirilen vergilerin maalesef yaklaşık %20'lik bir kısmı tahsil edilememiştir. Esas olan verginin ödenmesi olduğu için rakamların artışının gerçekleşme olmadan bir anlamı olmamakta ve oransal olarak vergi gelirlerinde artış olurken reel anlamda vergi gelirleri azalmaktadır. Vergi tahsilat sorunu bir devletin en önemli problemlerinden olabilmekte ve maliye otoriteleri mükellefleri bu vergi yükünü yerine getirecek uygulama ve teşvikleri hayata geçirmek durumundadır. Uygulamada bulunan vergisini zamanında ödeyenlere vergi indirimi yapılması teşviklere güzel bir örnek olurken özellikle seçim dönemlerinde çok sık getirilen vergi afları ise mükellefleri rahatlatmakta ve devletin vergi toplayabilme kabiliyetini azaltmaktadır.

Sonuç olarak aylık olarak vergi geliri gelişmelerine 2020 yılının ilk beş ayı için baktığımızda ani bir düşüş görünmemekte fakat bir önceki yılın aynı dönemine göre 4,5 milyar TL'lik bir vergi geliri azalması 2020 Mayıs ayında gerçekleşmiştir. Bu durumda 2020 Mayıs ayı vergi gelirleri 2019 yılına göre %7,6 azalmıştır. Vergi gelirlerindeki salgın etkilerinin daha anlaşılması için alınan önlemlerin sürelerinin tamamlanması gerekmektedir. Çünkü Mayıs ayında yaklaşık 240 milyar TL tutarına ulaşan ekonomik kurtarma paketinin devreye alınması, iş dünyasının kısa çalışma ödeneğine büyük bir talep göstermesi, işçilerin iş yerlerinden kovulamaması, mükellefler için mücbir durum kapsamının genişletilmesi gibi uygulamalar salgının vergiler üzerindeki etkilerini yavaşlatmış görünmektedir. Bununla birlikte Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerine göre, Mayıs ayında merkezi yönetim bütçe açığı 17,3 milyar TL olmuş ve Ocak-Mayıs dönemindeki toplam açık 90 milyar TL'yi geçmiştir. Ayrıca 2007-2019 döneminde GSYH'nin yaklaşık %20 sine karşılık gelen vergi gelirleri salgının seyrine göre ekonomideki yavaşlamaya paralel olarak aynı oranda bile kalsa mutlaka bir azalma gösterecektir. Vergiler üzerindeki etkilerin daha net görülebilmesi için alınan tedbirlerin ekonomik sonuçlarının zaman içinde kaybolması ve salgının seyri büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Ş. (2010). Vergi Hukuku Ve Türk Vergi Sistemi, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Durkaya, M. ve Ceylan, S. (2006). Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme, *Maliye Dergisi*, Ocak-Haziran 2006, 150.
- Gordon, R., ve Li, W. (2009). Tax structures in developing countries: Many puzzles and a possible explanation, *Journal of public Economics*, 93(7-8), 855-866.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı (2020). *Aylık Bütçe Gerçekleşme Raporu*, Mayıs 2020.
- International Monetary Fund (2020). *World Economic Outlook, April 2020: The Great Lockdown*.
- Laffer, A. B. (2004). The Laffer curve: Past, present, and future, *Backgrounder*, 1765, 1-16.
- Şen, H. ve Sağbaş, İ. (2017). *Vergi Teorisi ve Politikası*, Barış Arıkan Yayınları, Ankara.
- Waheed, A., & Saqib, N. (2020). Performance and Potential of Central Government Revenue: A Panel Data Analysis for Oil Exporting and Importing Countries. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 10(1), 249-254.
- World Bank (2020). *Global Economic Prospects*, June 2020.
- Elektronik Kaynaklar*
- Aykın, H. (2017). Verginin Tanımı ve Özellikleri, Vergi Dosyası: <https://vergidosyasi.com/2017/11/17/verginin-tanimi-ve-ozellikleri> (Erişim Tarihi: 15/06/2020).
- BDO Türkiye: <https://www.bdo.com.tr/tr-tr/hizmetlerimiz/dan%C4%B1sman%C4%B1k/covid-19/vergi-ve-diger-hukuki-duzenlemeler> (Erişim Tarihi: 15/06/2020).
- Gelir İdaresi Başkanlığı: https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG1.htm (Erişim Tarihi: 11/06/2020).
- Hazine ve Maliye Bakanlığı: <https://www.hmb.gov.tr/bumko-aylik-butce-uygulama-sonuclari>(Erişim Tarihi: 09/06/2020).

PwC Türkiye: <https://www.pwc.com.tr/tr/hizmetlerimiz/vergi/bultenler/2020/dijital-hizmet-vergisi-uygulama-geneI-tebIigi.html> (Erişim Tarihi: 11/06/2020)

Resmi Gazete: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/03/20200324M1-4.htm> (Erişim Tarihi: 07/06/2020).